

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 7, 2016 [Назад](#) [Головна](#)

0 0 0 0 0 0 0 0

УДК 338

О. М. Могильний,
доктор економічних наук, професор, ректор ІПК ДСЗУ
В. І. Костриця,
професор кафедри управління персоналом та економіки праці ІПК ДСЗУ
Т. Б. Вітряк,

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії соціальних досліджень ринку праці ІПК ДСЗУ

ДЕРЖАВНО-РЕГУЛЯТОРНИЙ ВПЛИВ НА СФЕРУ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ ШЛЯХОМ ПОЛІПШЕННЯ УМОВ ГІДНОЇ ПРАЦІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

О. М. Mohyl'nyj,
Doctor of Economics, Professor, Rector of Ukrainian State Employment Service Training Institute
V. I. Kostrytsia,
Professor in the Department of Personnel Management and Labor Economics at Ukrainian State Employment Service Training Institute
T. B. Vitriak,

Leading Researcher in the Research Laboratory of Social Studies of the Labour Market at Ukrainian State Employment Service Training Institute

PUBLIC REGULATORY POLICY IMPACTS ON HUMAN DEVELOPMENT THROUGH IMPROVING THE CONDITIONS FOR DECENT WORK: THE REGIONAL ASPECT

Визначено кореляційну залежність індексу людського розвитку від індексу гідної праці. Здійснено статистичний аналіз компонентів гідної праці у складі індексу людського розвитку в регіональному розрізі України. Висвітлено проблеми працівників сільськогосподарства та пов'язаних з ним послуг щодо рівня безробіття, номінальної заробітної плати, зайнятості на роботах зі шкідливими умовами, охоплення добровільним соціальним страхуванням членів особистих селянських і фермерських господарств сімейного типу та інші складові гідної праці. Наведено практики окремих країн-членів ЄС з питань інституційного та фінансового забезпечення соціального захисту фермерів та членів їх сімей. Опрацьовано деякі пропозиції, спрямовані на удосконалення державного механізму соціального страхування осіб, зайнятих у сільському господарстві та пов'язаних з ним послуг з урахування досвіду ЄС.

This paper presents correlation between the human development index and decent work. This study provides statistical analysis of the components of decent work as a part of the human development index by regions of Ukraine. The paper reveals the problems of agricultural workers and related services in terms of unemployment, nominal wages, employment in unsafe working conditions, coverage of voluntary social insurance of members of private subsidiary farms and family farms and other component parts of decent work. The article describes practices of the EU member states on institutional and financial support of social security of farmers and their family members. Some of the proposals to improve social insurance of persons employed in agriculture were processed and presented, considering the experience of the EU.

Ключові слова: *індекс людського розвитку, програма гідної праці, регіони України, соціальне страхування, члени особистих селянських господарств, фермери.*

Keywords: *index of human development, decent work program, the regions of Ukraine, social insurance, subsidiary farm members, farmers.*

Постановка проблеми. У цьогорічній Доповіді ПРООН «Робота задля людського розвитку» досліджуються різноманітні зв'язки між людським розвитком та гідною працею. Обґрунтовується потреба у введенні більш широкого поняття «робота», яке виходить за рамки поняття «робоче місце» і дозволяє як протидіяти хронічним проблемам – злидням, нерівності, несталості, гендерному дисбалансу в оплачуваній та неоплачуваній роботі, так і реагувати на нові виклики. Найбільш значними проблемами є скорочення робочих місць, атипова зайнятість, дефіцит кваліфікованих кадрів, зміна клімату тощо [1].

Помітною подією у цій царині стало прийняття Програми гідної праці МОП для України на період 2016–2019 рр., яка набрала чинності 7 квітня 2016 р. згідно з меморандумом про взаєморозуміння, підписаним уповноваженими представниками Міністерства соціальної політики України та Міжнародного бюро праці. Цей документ розвиває результати, досягнуті за 2012–2015 рр. і включає заходи міжнародних програм, у т.ч. Рамкову програму партнерства Кабінету Міністрів України з ООН на 2012–2016 рр., Стратегію подолання бідності та Стратегію сталого розвитку «Україна–2020».

Програмою гідної праці визначено три пріоритети: сприяння зайнятості та розвитку сталих підприємств задля стабільності і зростання; сприяння ефективному соціальному діалогу; покращення соціального захисту й умов праці. До кожного з них визначено показники досягнення кінцевих результатів, механізм моніторингу і оцінювання стану виконання [2].

Аналіз останніх публікацій. Питання людського розвитку й гідних умов праці в різних секторах економіки України та країнах ЄС досліджуються В.Близнюк, Т.Бурлай, І.Гнибіденком, О.Гришнювою, С.Калініною, С.Кожем'якіною, А.Колотом, В.Кострицею, О.Ковалем, Г.Куліковим, А.Кухарською, І.Лебедєвим, Е.Лібановою, Л.Лісогор, Ю.Маршавиним, О.Пишуліною, М.Руженським, Л.Ткаченко, О.Цимбалом та ін.

Проте незважаючи на вагомий науково-методологічний доробок і прикладні результати у цій сфері вітчизняних та зарубіжних учених, соціальна політика в частині забезпечення належних умов для всебічного людського розвитку шляхом гідної праці нині зазнає суттєвих змін, а їх дослідження та інформаційно-статистичне забезпечення потребують постійної актуалізації. Це пов'язано зі структурною модернізацією економіки, суттєвим погіршенням добробуту населення,

загостренням конкуренції за людські ресурси, недостатньою інституційною спроможністю соціальної політики за умов запровадження режиму вільної торгівлі України з ЄС, особливо щодо форм і методів регулювання чинників гідної праці.

Метою статті є аналіз статистичних показників індексу людського розвитку (далі – ІЛР) та гідної праці в регіональному розрізі України, визначення рівня їх взаємозалежності та опрацювання пропозицій, спрямованих на удосконалення державно-регуляторного впливу на сферу соціального захисту працівників аграрної галузі, усунення дисбалансів.

Виклад основного матеріалу. Умови гідної праці гарантовані Конституцією України (ст. 43). Кожен громадянин має право на працю, що передбачає можливість заробляти на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується, на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законодавством.

Із запровадженням з 1 січня 2016 р. поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі України з ЄС передбачається торгівля не лише товарами, а також послугами, капіталом, спрощення правил переміщення робочої сили, безвізовий режим тощо. Іншими словами, умови відтворення національного виробництва, сфера зайнятості, ринок праці та інші фактори людського розвитку зазнають істотних змін і дедалі більше актуалізують необхідність удосконалення державно-регуляторного впливу, спрямованого на усунення соціальної несправедливості й міжрегіональних перекосів у цій сфері.

Спершу зазначимо, що рішенням Президії НАН України та колегії Державної служби статистики України від 13.06.2012 №123 затверджено нову Методику вимірювання регіонального людського розвитку. Це зроблено через значні зміни у соціально-економічній сфері і трудових відносинах, інформаційно-статистичному забезпеченні досліджень, появу нових аналітичних запитів відповідних органів державного управління. Отже, виникла необхідність перегляду як інформаційного забезпечення розрахунків, так і методичних підходів до їх отримання.

До розрахунку регіонального ІЛР включено 33 показники, об'єднані у шість блоків відповідно до основних аспектів людського розвитку: 1) відтворення населення; 2) соціальне становище; 3) комфортне життя; 4) добробут; 5) гідна праця; 6) освіта. Предметом нашого дослідження є лише один блок показників, пов'язаний із гідною працею, та його вплив на інтегральний регіональний ІЛР.

Залежність інтегрального регіонального ІЛР від показників блоку 5 «Гідна праця» представлена лінійною моделлю. Параметри рівняння обчислюються на основі системи нормальних рівнянь методом найменших квадратів. У програмі Microsoft Excel за допомогою функції ЛИНЕЙН отримуємо рівняння регресії:

$$\tilde{Y}_x = 1,8843 + 3,5558 x$$

Оцінку тісноти зв'язку характеризує коефіцієнт кореляції $r=0,6389$, додатне значення якого свідчить про наявність прямого зв'язку. Оскільки обчислений коефіцієнт кореляції більший за критичне його значення ($0,6389 > 0,3809$), то з вірогідністю 95% можна стверджувати про статистично достовірну залежність між показниками блоку 5 «Гідна праця» та інтегральним регіональним ІЛР. Згідно зі шкалою Чеддока, при значенні r від 0,50 до 0,69 зв'язок вважається значним.

Коефіцієнт детермінації $R^2=0,4082$, як міра залежності варіації результативної змінної від варіації факторної ознаки, свідчить, що інтегральний регіональний ІЛР на 40,82% залежить від показників блоку 5 «Гідна праця».

Блок 5 «Гідна праця» у свою чергу є інтегральним показником, оскільки включає в себе 6 індикаторів, які різною мірою впливають на розрахункову оцінку. Крім того, одні є стимуляторами, а інші дестимуляторами для інтегрального регіонального ІЛР, а також мають неоднакові вагові коефіцієнти, що представлено у табл.1.

Таблиця 1.
Показники блоку 5 «Гідна праця»

№	Перелік показників	Характер впливу	Вага
5.1	Рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років)	стимулятор	0,1596
5.2	Рівень безробіття (частка безробітних серед населення 18-65 років)	дестимулятор	0,1926
5.3	Частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів	дестимулятор	0,2127
5.4	Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам	дестимулятор	0,1489
5.5	Співвідношення середньої та мінімальної заробітної плати, од.	стимулятор	
5.6	Рівень охоплення соціальним страхуванням (частка застрахованих осіб у зайнятому населенні), %	стимулятор	0,1303

Джерело: [3].

Згідно з методикою фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, розрахунки індексу гідної праці дозволяють побудувати єдину шкалу, на якій у ранжованому порядку розміщуються регіони України. При цьому конкретне значення індексу (для першої групи від 0,6521 до 0,5775) не має будь-якої економічної інтерпретації, оскільки важливе місце, яке належить кожному конкретному регіону на єдиній для України шкалі. Чим ближче індекс до 1, тим вище рейтинг за ІЛР, окремими блоками та його складниками.

При аналізі даних показників блоку 5 «Гідна праця» за 2012–2014 рр. усі області (без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та Донецької і Луганської областей) розподілено на 4 підгрупи залежно від середньоарифметичного значення рангів сумарних зважених каліброваних стандартизованих показників (табл.2).

Таблиця 2.
Зважені показники та ранги блоку 5 «Гідна праця» у складі регіонального ІЛР за 2012–2014 рр.

Області (без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та Донецької і Луганської областей)	Сумарні зважені калібровані стандартизовані значення показників (2014 р.)	Ранги сумарних зважених каліброваних стандартизованих показників	Області, що демонструють підвищення (+) або пониження (–) рангу в 2014 р. проти 2012 р.
I. Одеська, Закарпатська, Київська, Дніпропетровська, Харківська	0,6521–0,5775	1–6	Закарпатська (+4), Київська (–2)
II. Чернівецька, Миколаївська, Запорізька, Львівська, Полтавська, Херсонська, Кіровоградська, Чернігівська	0,6010–0,5257	7–14	Херсонська (+5), Запорізька і Львівська (+4), Кіровоградська (–3), Чернівецька (–2)
III. Вінницька, Івано-Франківська, Сумська, Хмельницька	0,5625–0,5164	15–17	Хмельницька (+10), Івано-Франківська (+5)
IV. Черкаська, Житомирська, Волинська, Рівненська, Тернопільська	0,5428–0,5032	18–22	Волинська і Сумська (+5), Черкаська (–4)

Джерело: [3].

Важливо наголосити, що у кожній підгрупі є свої лідери й аутсайтери, які подано в списку залежно від рангу (місця в рейтингу). Для прикладу, Одеська область є абсолютним лідером серед регіонів та у своїй підгрупі, а Харківська – п'ятою за рангом як в Україні, так і першої підгрупі.

Разом з тим, нас цікавлять також регіони, які демонструють позитивну (+), або негативну (-) динаміку у 2014 р. порівняно з 2012 р. У цьому сенсі Закарпатська область у 2014 р. піднялася в загальному рейтингу серед 22 областей на чотири позиції за рахунок першого місця показника 5.4 «Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам». Цей показник розраховується на підставі атестації робочих місць відповідно до стану санітарно-гігієнічних умов виконання трудових функцій. Навіть побіжний аналіз зайнятого населення за видами економічної діяльності частково дає відповідь на це питання: майже кожен четвертий в області працює в лісовому та рибному господарстві, кожен шостий – в оптовій і роздрібній торгівлі, кожен десятий – в освіті та охороні здоров'я. Зрозуміло, що стан безпеки, гігієни та умови праці на підприємствах, в установах та організаціях, які безпосередньо впливають на можливості самореалізації людини та збереження її здоров'я, у перелічених галузях кращі, ніж у видобувних галузях промисловості, металургії чи на будівництві.

У другій підгрупі найбільше областей (8 із 22), які посідають 7–14 місця на єдиній для України шкалі. Незважаючи на те, що Херсонська область займає п'яте місце у своїй підгрупі, серед регіонів за показником блоку 5 «Гідна праця» вона піднялася в рейтингу з 15 на 10 місце, тобто на п'ять шаблів. Позитивної динаміки у 2014 р. проти 2012 р. досягнуто завдяки таким показникам: 5.1. «Рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення віком 18–65 років)» – з 20 до 11 рангу; 5.2. «Рівень безробіття (частка безробітних серед населення віком 18–65 років)» – з 19 до 14; 5.3. «Частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткового мінімуму» – з 24 до 18 рангу.

Відмінність областей, що входять до третьої групи, в тому, що всі демонструють приріст у загальноукраїнському рейтингу, зокрема Хмельницька піднялася з 22 (2012 р.) на 12 (2014 р.) позицію, Івано-Франківська область – з 20 на 14.

Щодо аутсайдерів, то вони посідають з 18 (Черкаська область) до 22 (Тернопільська область) місця. Серед них є також регіони, які показують позитивну динаміку і навпаки – знижують свої результати.

Як зазначалося, метою нашого аналізу є з'ясування впливу показників блоку 5 «Гідна праця» на регіональний показник ІЛР (табл.3).

Таблиця 3.
Інтегральний ІЛР в розрізі регіонів за 2012–2014 рр.

Області (без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та Донецької і Луганської областей)	Сумарні зважені значення показників (2014 р.)	Ранги сумарних зважених показників	Області, що демонструють підвищення (+) або пониження (-) рангу в 2014 р. проти 2012 р.
I. Харківська, Чернівецька, Закарпатська, Львівська, Запорізька, Київська	4,2745–3,9245	1–6	Київська (+1), Закарпатська (-1)
II. Одеська, Полтавська, Миколаївська, Тернопільська, Дніпропетровська, Волинська, Черкаська, Івано-Франківська	3,8602–3,8112	7–14	Тернопільська (+5), Одеська (+3), Миколаївська (-2)
III. Чернігівська, Рівненська, Хмельницька	3,7533–3,6864	15–17	Рівненська і Хмельницька (+3)
IV. Вінницька, Сумська, Херсонська, Житомирська, Кіровоградська	3,7046–3,4954	18–22	Житомирська (+5), Сумська (+4), Вінницька (-4),

Джерело: [3].

Загалом майже третина областей за інтегральним регіональним ІЛР підтвердили ранги, які вони посідали за показником «Гідна праця». Характерно, що у першій групі ця частка удвічі вище – три із п'яти областей (Закарпатська, Київська, Харківська) зберегли своє лідерство, а Дніпропетровська і Одеська області перемістилися у сусідню другу групу (7–14 ранги сумарних зважених показників).

Щодо аутсайдерів, то лише Житомирська область підтвердила належність до четвертої групи за аналізованими показниками. Херсонська і Кіровоградська області показали істотне зниження, бо перейшли з другої групи, а Вінницька і Сумська – із третьої, де різниця в рангах становить всього п'ять позицій. Отже, навіть побіжний аналіз свідчить про істотний внесок показника «Гідна праця» в інтегральне значення регіонального ІЛР. Це ілюструє рисунок 1.

Рис. 1. Регіональний ІЛР та його складова «Гідна праця», 2014 р.

Поруч із іншими загальновідомими чинниками незадовільного стану гідної праці зупинимось на найбільш гострому, з точки зору національної безпеки, питанні. Як показує аналіз літературних джерел, масо істотні розбіжності в поглядах учених, політиків та експертів на роль і значення аграрного сектору в стратегіях розвитку національного господарства – «від драйвера економіки» до своєрідного «ресурсного прокляття». Докладніше про це йдеться у статті, присвяченій цій темі [див.: 4, с. 237–264]. Причому в обох випадках наводяться одні й ті ж аргументи: нереалізований агропромисловий і експортний потенціали, сприятливі природно-кліматичні умови, наявність достатньої і кваліфікованої робочої сили, глобальне загострення продовольчої проблеми, підвищення вимог до якості та безпечності продовольства тощо. При цьому, як правило, поза увагою залишається людський розвиток на селі та його ключові характеристики – ринок праці, зайнятість, оплата праці й умови, в яких працюють наймані працівники, та їх соціальний захист.

На наше переконання, стан гідної праці в аграрному секторі за період трансформацій ринкового спрямування значно погіршився. Та головне – він не демонструє прогресивних змін у пореформений період, а значить, є найбільш обтяжливим у внутрішньодержавних і світових рейтингах стосовно ІЛР. Адже тут, за даними Дежстатслужби України, станом на початок 2015 р. було зайнято більше 3 млн осіб, або 17,1% до загального підсумку в економіці.

Для підтвердження цієї тези проаналізуємо складники блоку 5 «Гідна праця» щодо осіб, зайнятих у сільському господарстві. За даними Держстатслужби

Україні, у 2015 р. рівень зайнятості населення працездатного віку у сільській місцевості дорівнював 62%, що менше порівняно з міським на 4 в.п., найпростішими професіями у селах зайнято 38,7% (проти 9% у містах) [3].

Рівень безробіття серед сільського населення (за методологією МОП) віком 15–70 років є найвищим і становить 9,4%, а серед осіб працездатного віку (з 2015 р. для жінок – це 15–58 років, для чоловіків – 15–59 років) дорівнює 9,4%. Це на 0,4 в.п. і 0,6 в.п. вище проти містян. Рівень зареєстрованого безробіття (у % до економічно активного населення працездатного віку) в селах також перевищує цей показник порівняно з містами на 1,2 в.п. [5].

Номинальна заробітна плата штатного працівника в сільському господарстві у 2015 р. становила 3140 грн, або 74,8% від середньої в економіці України. До того ж, питома вага працівників, яким заробітна плата за грудень 2015 р. нарахована менше прожиткового мінімуму (до 1378 грн), становила 5,8%, або в 2,1 раза більше, ніж у середньому по економіці. А до 2000 грн (на 67 грн більше, ніж 1,5 прожиткових мінімумів), отримували більше третини працівників – 36,8% проти 19,3% в національній економіці [6].

Облікова кількість штатних працівників, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці, у сільському господарстві та пов'язаних з ним послугах станом на 31 грудня 2015 р. сягнула 11,2%, що порівняно з середнім показником серед усіх видів економічної діяльності менше на 14,8 в.п. Разом з тим динаміка кількості цієї категорії зайнятих осіб за період 2013–2015 рр. свідчить про погіршення умов праці і підвищення цього показника з 8,7% до 11,2%. Тоді як у цілому стан в економіці країни за цим показником поліпшується [7].

Щодо рівня охоплення добровільним соціальним страхуванням населення, зайнятого в особистих селянських і фермерських господарствах сімейного типу та фізичних осіб-підприємців на селі, то воно майже відсутнє. Окремими науковцями сільську місцевість за показниками людського розвитку і соціального захисту віднесено до так званої «зони соціального відчуження». Нагадаємо, за офіційними даними, станом на 1 січня 2016 р. тут проживає 13,2 млн. осіб, або майже 31% від усього населення нашої держави. Неформальна зайнятість у сільському господарстві становить 38,6%, що на 12,4 в.п. більше, ніж у середньому по економіці країни, на 31,8 в.п. порівняно з промисловістю і на 22,5% – порівняно з будівництвом [7].

Нами неодноразово аналізувалась ця проблема загальнонаціонального масштабу, проте від кількості публікацій вона не стає менш актуальною [див.: 8, с. 3–9]. Тут доречно ще раз звернутися до досвіду європейських країн. У ЄС інституційне забезпечення спрямоване на задоволення особливих потреб сільського населення, продиктованих характером його економічної діяльності, реструктуризацією сільського господарства (особливо в країнах Центральної та Східної Європи). При цьому у справі соціального захисту пріоритет надається фермам сімейного типу.

Як показав аналіз, різні країни в різний період почали розробляти свої підходи та механізми запровадження систем соціального захисту фермерів і членів їх сімей. На даний час шість країн ЄС (Австрія, Греція, Німеччина, Польща, Фінляндія та Франція) запровадили автономні інститути соціального захисту самотійно зайнятих у сільському і лісовому господарстві. Вони поширюються на весь спектр соціального забезпечення: а) охорона здоров'я (медичне страхування); б) пенсійне забезпечення (за віком); в) страхування від нещасних випадків на виробництві; г) страхування від професійних захворювань; д) соціальне забезпечення (допомога) сім'ям або надання різноманітних послуг. Щодо останнього, то мається на увазі організація оздоровчих заходів дітям фермерів або іншим членам їх родин, особам з інвалідністю, одноразова підтримка фермерів та членів їх родин, які опинилися в скрутному матеріальному становищі та ін. Перелік і форми таких послуг відрізняються по країнах і залежать від фінансових можливостей таких фондів (а вони є дуже обмеженими і без бюджетної підтримки держав їм неможливо забезпечити належні виплати у повному обсязі).

Існуючі системи продемонстрували свою відповідність національним та місцевим умовам соціального захисту осіб, зайнятих у сільському господарстві. Водночас зазначені країни постійно адаптують своє законодавство та практики страхування відповідно до змін, які відбуваються в сільській місцевості і в сільськогосподарському виробництві. Але при цьому вони зберігають базові принципи системи соціального забезпечення цієї категорії населення: солідарність (та, як правило, обов'язковість внесків); соціальну справедливість; належну якість послуг; автономію; демократію (застраховані особи беруть участь в управлінні фондами соціального страхування фермерів).

Не зайве зазначити, що назви фондів мають відмінності залежно від країни: Австрія – Установа соціального страхування селян; Греція – Головний фонд страхування фермерів; Німеччина – Соціальне страхування для сільського, лісового господарства та садівництва; Польща – Фонд соціального страхування сільського господарства (KRUS); Фінляндія – Інститут соціального страхування фермерів; Франція – Сільськогосподарська соціальна взаємодопомога [9]. Для розв'язання проблем на рівні Єврокомісії та з метою координації взаємодії зазначені фонди утворили свою мережу соціального захисту населення.

Для прикладу, ґрунтовніше розглянемо Фонд соціального страхування сільського господарства Польщі. Ця установа створена відповідно до Закону Польщі «Про соціальне страхування фермерів» від 20 грудня 1990 р. Її метою визначено надавати послуги, пов'язані із системою соціального страхування фермерів та членів їх сімей (домогосподарств) [10, с. 78–79].

У 2014 р. KRUS охоплювала 14,3 млн застрахованих осіб; 1,2 млн пенсіонерів, у т.ч. – 951,5 тис. отримувачів фермерських пенсій за віком, 215,8 тис. – за інвалідністю і 44 тис. пенсіонерів по догляду за членами родини.

Польська система базується на внесках, які сплачуються щомісячно (пенсійне страхування) в еквіваленті 10% базової пенсії за віком. Після індексації пенсій з 1 січня 2015 р. цей внесок становить 88 злотих. Для порівняння: за курсом НБУ станом на 28.06.2016 це дорівнює 572,3 грн, а добровільна сплата єдиного соціального внеску з мінімальної заробітної плати самозайнятими в особистих селянських господарствах в Україні становить 320 грн). Значимо, що тариф щодо внесків до KRUS прогресивний і залежить від площі сільськогосподарських угідь конкретного фермера: 12% при площі до 100 га; 24% – від 100 до 150 га; 36% – від 150 до 300 га; 48% – понад 300 га. Внески за членів родини (незалежно від тривалості їх робочого дня чи тижня) сплачуються тільки на рівні 10% базової пенсії за віком, тобто 88 злотих. Водночас базовий внесок для застрахованих фермерів та членів їх домогосподарств, які додатково займаються несільськогосподарськими видами бізнесу або беруть участь у такому бізнесі, збільшується у два рази – до 176 злотих [11, с. 63–71].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Стан показників «Гідної праці» має визначальний вплив на ЛІР. За аналізований нами період він залишається на низькому рівні, і жоден регіон України не демонструє більш-менш помітного прогресу. Звідси й тип людського розвитку в Україні не відповідає сучасним вимогам до якості людського капіталу. Навпаки, спостерігаються негативні тенденції щодо майже всіх компонентів гідної праці, особливо в аграрному секторі економіки.

Найбільш обтяжливим чинником щодо забезпечення умов гідної праці є значна частка зайнятих у сільському господарстві, у т.ч. в неформальному секторі. Отже, в контексті виконання Програми гідної праці МОП для України на період 2016–2019 рр. загальнонаціональним пріоритетом має стати удосконалення державно-регуляторного механізму залучення осіб, зайнятих в особистих селянських і фермерських господарствах сімейного типу, до системи добровільного соціального страхування на основі заохочувального або преференційного підходу з використанням досвіду Німеччини, Польщі, Франції та інших країн Єврозою.

У подальшому реально потребуваними є науково-прикладні дослідження міжрегіональних відмінностей стану людського розвитку та його складової – гідної праці, а також опрацювання стратегічних напрямів подолання диспропорцій з урахуванням нових викликів для ринку праці й зайнятості населення, пов'язаних зі структурною модернізацією економіки України, негативними міграційними процесами, суттєвим погіршенням добробуту працюючих членів домогосподарств та запровадженням режиму вільної торгівлі з ЄС.

Список використаних джерел.

1. Робота задля людського розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ftp.nas.gov.ua/akademperiodyka/Downloads/Visnyk_NANU/...df
2. Програми гідної праці МОП для України на період 2016–2019 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mlsp.kmu.gov.ua/document/189004/1.doc>
3. Регіональний людський розвиток за 2012–2014 рр. [Електронний ресурс] : стат. бюл. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Могильний О.М. Конкуреноспроможність аграрного сектору України: глобальні та регіональні виклики // Федоренко В.Г., Лягутін Г.В., Могильний О.М. та ін. Національна економіка України у сучасних глобальних процесах: монографія. – К. : ТОВ «ДКС центр», 2015. – 470 с.
5. Риннок праці у 2015 році [Електронний ресурс] : доп. [// Держстат України.] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Оплата праці та соціально-трудові відносини у 2015 році [Електронний ресурс] : стат. бюл. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Умови праці найманих працівників у 2015 році. [Електронний ресурс] : стат. бюл. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Могильний О.М. Зайнятість в особистих селянських господарствах: стан та шляхи врегулювання / О.М. Могильний // Ринок праці та зайнятість населення. – 2015. – №4. – С. 3–9.
9. European Network of Agricultural Social Protection Systems [Elektronic resource]. – Accessible at : <http://www.enasp.eu>
10. Social insurance in Poland – information, facts / Edited by Anna Siporska. – Warsaw, 2011. – 90 p. – P. 78–79.
11. Virginia Namiotko, Sarunas Eirosius. The Analysis of Social Insurance System for Farmers in Selected EU Countries: Lessons Learned for Lithuania [Elektronic

resource] // Journal of International Scientific Publications. – Vol. 8. – 2014. – Vilnius, Lithuania. – P. 63–71. – Accessible at : www.scientific-publications.net

References.

1. Visnyk NANU, "Robota zadlia liuds'koho rozvytku", available at: ftp://ftp.nas.gov.ua/akademperiodyka/Downloads/Visnyk_NANU/...df (Accessed 10 July, 2016).
2. The official site of the Ministry of Social Policy of Ukraine (2016), " Prohramy hidnoi pratsi MOP dlia Ukrainy na period 2016–2019 rr.", available at: <http://www.mlsp.kmu.gov.ua/document/189004/1.doc> (Accessed 09 July, 2016).
3. The official site of the State Statistics Service of Ukraine (2015), Statistical bulletin "Rehional'nyj liuds'kyj rozvytok za 2012–2014 rr.", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 10 July, 2016).
4. Mohyl'nyj, O.M. (2015), "The competitiveness of the agricultural sector in Ukraine: Global and regional challenges", *Fedorenko, V.H. Lahutin, H.V. and Mohyl'nyj, O.M. et al., Natsional'na ekonomika Ukrainy u suchasnykh hlobal'nykh protsesakh* [The national economy of Ukraine in the contemporary global processes], TOV "DKS tsentr", Kyiv, Ukraine.
5. The official site of the State Statistics Service of Ukraine (2016), "Rynok pratsi u 2015 rotsi", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 12 July, 2016).
6. The official site of the State Statistics Service of Ukraine (2016), Statistical bulletin "Oplata pratsi ta sotsial'no-trudovi vidnosyny u 2015 rotsi", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 10 July, 2016).
7. The official site of the State Statistics Service of Ukraine (2016), Statistical bulletin "Umovy pratsi najmanykh pratsivnykiv u 2015 rotsi", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 10 July, 2016).
8. Mohyl'nyj, O.M. (2015), " Employment in subsidiary farms: Current status and ways of governance", *Rynok pratsi ta zajniatist' naseleння*, vol. 4, pp. 3-9.
9. European Network of Agricultural Social Protection Systems, available at: <http://www.enasp.eu> (Accessed 16 July, 2016).
10. *Social insurance in Poland - information, facts* (2011), edited by Anna Siporska, Warsaw, Poland.
11. Namiotko, Virginia and Eirosius, Sarunas (2014), "The Analysis of Social Insurance System for Farmers in Selected EU Countries: Lessons Learned for Lithuania", *Journal of International Scientific Publications*, vol. 8, pp. 63–71, available at: www.scientific-publications.net (Accessed 15 July, 2016).

Стаття надійшла до редакції 19.07.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"